Нестелеев М. А. Проститутка как трагическая душа города в контексте украинской литературы

В статье проанализировано существование феномена города-блудницы на примере украинского художественного творчества. Основное внимание уделено исследованию эстетического и культурологического значения данной проблемы как значительного мифопоэтического мотива.

Ключевые слова: локус города, женщина-мать, женщина-проститутка, художественный дискурс.

Nesteleyev M. A. Prostitute as the Tragic Soul of the City in the Context of Ukrainian Literature

In the article the existence of the city-prostitute phenomenon is explored on the example of Ukrainian literature. Basic attention is paid to the analysis of aesthetic and cultural significance of this problem as a significant mythopoetic motif.

Key words: city locus, woman-mother, woman-prostitute, art discourse.

Стаття надійшла до редакції 3.09.2012 р.
Прийнято до друку 30.11.2012 р.
Рецензент – к. філол. н., доц. Негодяєва С. А.

УДК 821.512.161-3

І. В. Прушковська

УРБАНІСТИЧНА ТЕМА В ТУРЕЦЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ: П'ЄСА ОЗЕНА ЮЛИ "СТАМБУЛ БІЛИЙ, ГОРІЛКА КОЛЬОРОВА"

Урбаністична культура має пряме й опосередковане відношення до формування світогляду та ціннісних орієнтацій людини в міському й мегаполісному соціумі. Соціально-історичні та мистецькі процеси кінця XX – початку XXI століття істотно поглиблюють характер і напрями в потрактуванні міста та урбанізації. Урбанізм в літературі став об'єктом досліджень багатьох турецьких дослідників, таких як Бора Ерджан, Мегмет Нурі Ярдим, Селім Ілері, Чідем Сезер та ін. Українське літературознавство долучається до осягнення урбаністичної тематики в турецькій драматургії кінця XX ст. вперше, у чому й полягає новизна дослідження.

Урбаністична тема в турецькому літературному контексті еволюціонувала від газелей і касид до романів і п'єс. Насамперед поетичний і прозовий простори завоював образ Стамбула – мегаполіса

на двох континентах, міста контрастів, "культурної столиці Європи 2010", мусульманського міста з візантійським і грецьким минулим. Узагальнений образ величного міста Стамбул яскраво представлений у класичній літературі Дивану (Газель Неділа (1681–1730) "Стамбульска касида"):

Це місто Стамбул, якому немає рівні й ніяк скласти йому ціну,
Хай однісінькому твоєму каменю буде жертвою весь Іран.
Воно між двох морів – ніби велика й коштовна перлина,
Воно рівне хіба сонцю, що осяває світ.
Під ним чи над ним оте сьоме коло раю? [2, с. 353].

Знаходимо мотиви поклоніння місту Стамбул і в одному з перших турецьких романів "Сергюзешт" (1897) Саміпашазаде Сезаі. Архетип Величного міста, колиски цивілізацій вимальовується в романах "Обличчя Стамбула" (1920) Рефіка Халіда, "Роман Кадикьоя" (1939) Сафіє Ерол, "Сад всередині дитини" (1982) Феййяза Каяджана, мемуарах "Стамбул: Спогади і місто" (2003) Орхана Памука та ін. Не оминув образ Стамбула й турецьку сучасну драматургію. Віршована п'єса на дві дії Озена Юли (1965) "Стамбул білий, горілка кольорова" (1998) – яскравий приклад процесу урбанізації на турецькому ґрунті. У п'єсі реалістично виведені різні людські типи, які уособлюють різні суспільні й моральні ідеали. Місто Стамбул виступає тлом, на якому розгортаються події п'єси: ДІВЧИНА з маленького містечка, яка завагітніла від стамбульського хлопця, приїхала його шукати. На допомогу їй приходять СТАРА ЖІНКА, яка живе на вулиці й збирає сміття, СТАРИЙ ФОТОГРАФ, котрий знає Стамбул ще змалечку, МОЛОДИК, який винаймає у Стамбулі маленьку кімнатку й заробляє на життя, продаючи розфарбованих штучних пташок, ЙИЛДИЗ, яка перетворилася на травесті діву, звідавши стамбульське життя, НЕДЖМІ – дівчина з притулку, яка закохана у Йилдиз, Айла – повія з маленького містечка. Місто – це складний феномен зі своїми суперечностями, контрастами та законами. Дії п'єси складаються з епізодів, назви яких формують сюжетний ланцюг, основними ланками якого є Стамбул: "До Стамбула приїхала дівчина", "Розфарбовані пташки Стамбула", "Страшні схили Стамбула", "Мокре від дощу каміння Стамбула", "Розпатлане волосся Стамбула", "Божевільні сльози Стамбула", "Брови-місяці Стамбула", "Падіння і злети Стамбула", "Страшні сни Стамбула", "П'яні голови Стамбула", "Зневірене кохання Стамбула", "Зими серця Стамбула", "Крізь Стамбул промайнуло кохання".

За допомогою топосів можна потрапити в текст, увійти в саму його середину. Окремі топоси пропонують інтерпретаційні ключі до таких входів, надають можливість ліпшого розуміння імплікованого значення, декодування трансцендентного сенсу, притаманного художньому творові [1, с. 70]. Назва топосів у п'єсі завуальована, автор відмовляється від конкретизації: *Одна з вулиць* [3, с. 11]. *На одній з вулиць міста телефонна будка* [3, с. 23]. *Інша вулиця міста* [3, с. 42].

Сумірно з життям героя відображається інтер'єр його житла, місце праці, відпочинку: "*Будинок, схожий на ангар. Приміщення квартири, яка ось-ось завалиться. Речей майже немає"* [3, с. 15], – квартира, яку винаймає МОЛОДИК. *Будинок, сповнений кітчу. У вазах пластикові троянди, на стінах – примітивні картини, керамічний телефон грубої форми. Це – будинок травесті діви Йилдиз.* [3, с. 17] *Смердюча забігайлівка. Чоловіки сидять на підлозі і кидають кості. За дерев'яним столом – гравці у покер* [3, с. 19]. *У старій кав'ярні сидить ФОТОГРАФ. Поряд – п'яний товариш. За іншими столиками – П'ЯНИЦІ. Лунає стара пісня* [3, с. 26]. *Місце, де працюють теслярі. Човен. Горить вогонь* [3, с. 30]. *Вітальня однієї квартири. Всюди екзотичні речі. На стінах – цікаві маски. – Будинок ВОРОЖКИ* [3, с. 33].

Нерідко місто створює куліси, за якими відбувається адептова ініціація. Простір художнього тексту не лише становить собою декорацію для подій, що розгортаються, а й має собою значну семантичну вартість, прямо або ж опосередковано бере участь у розгортанні подій та співтворить сюжетні інтриги [1, с. 70]. У п'єсі "Стамбул білий, горілка кольорова" місто сприймається як своєрідна зона деморалізації вихідців з маленьких міст, каліцтва їхньої долі:

АЙЛА: *Привіт, мамо.*
Давно не чулися.
У далекому місті
Я пізнала самотність
У тілах інших.
Все різні люди
Навчають мене життю,
Почуття продажні.
Я старію у цьому місті [3, с. 23].
Цей дощ не в змозі відмити це місто,
Не може очистити мою душу [3, с. 24]
Я все віддала,
Крім душі,
Хай здача лишається
Цьому гидкому Стамбулу [3, с. 43]
Як я тебе знову знайду
Серед цього пекла? [3, с. 48]
НЕДЖМІ: *Забрали мою цноту, коли було мені 13,*
Ті парубки, що працювали у притулку.
А потім я пішла, поїхала,
Скільки міст відкрило мені свої обійми.
А потім цей Стамбул взяв і знайшов мене,
І примусив покохати Йилдиз.
Чого тільки в житті не буває [3, с. 19].
ЙИЛДИЗ: Стамбуле, *ти став моїм ім'ям, моєю матір'ю,*
Ти назвав мене Йилдиз, (Зірка)

Ти змішав мене з лайном.
Важко спускатися цими схилами, важко й підніматися [3, с. 17]
Хай пересохне те твоє море,
Аж до кінця пересохне.
Або поверни мені мене,
Або згинь, згинь [3, с. 18].
СТАРА ЖІНКА: *Вже стільки років у цьому місті,*
Жоден мені не допоміг [3, с. 14].
Стамбуле,
Ти заковтнув мене,
Нехай Аллах тебе проковтне... [3, с. 17]
Всі діти ростуть духовно неповноцінними.
Вулиця – ось моє життя.
Я вже не вернуся назад,
Річки назад не течуть [3, с. 42].
Айла, вертайся додому,
Стамбул вже взяв від тебе, що міг,
У тебе вже нічого не лишилося [3, с. 43].
НАРКОМАН: *Як я нюхаю це, то світ весь мій.*
У страхітливих снах
Є кров, є ненависть.
Ця вузька вулиця –
Інший Стамбул.
У Стамбулі – інший Стамбул [3, с. 38]
У м'яких кріслах,
У теплих домівках,
У них є сім'ї,
Є їжа,
Є кохання.
...А вулиці?
А ми?... [3, с. 38]

Чорними, негативними, болючими мазками малює місто Озен Юла. Авторові властиве бачити столичне життя як життя штучне, порожнє:

Це місто, яке перемелює людей. Цей млин… [3, с. 12]. *Стамбул – пастка. Він змушує забути про час* [3, с. 13]. *Кожен Стамбул, цей Стамбул. Тікай звідси, рятуйся...* [3, с. 14]. *Стамбул – величезний колодязь* [3, с. 22]... *Місто горя Стамбул* [3, с. 25]...*Божевільне місто Стамбул. Горе, гріхи, провини,Стамбул безбатченко* [3, с. 25]... *Це не місто, це ринок продажу душ* [3, с. 30]... *На вулицях цього проституційного міста* [3, с. 53]... *Стамбул – брехня* [3, с. 55].

Кожне кохання жителя
Стамбул відмиває.
Одним оком його є Босфор,
Який щоночі наливається слізьми... [3, с. 28]

З уст персонажів п'єси П'ЯНИЦЬ відкривається й інший ракурс бачення міста:

У Пасажі наше раки стає молоком,
Наш народ вже звик до цього,
Але це – наше право.
Стамбул білий, горілка різнокольорова.
Швидко мине ця гармонія... [3, с. 28]
Стамбуле, трояндо моя [3, с. 28].

У тканині п'єси існують ретроспекції, у яких чітко прослідковується опозиція: велике місто/бруд, аморальність – маленьке містечко/чистота, моральні принципи:

МОЛОДИК:
Я любив тишу з тобою,
Я любив з тобою читати книжки,
Я любив гуляти вулицями,
Не думаючи ні про що.
Я й досі пам'ятаю, як далеко від цього величезного міста
Я закоханий був у тебе [3, с. 24].
АЙЛА:
Я така щаслива знову тебе бачити.
Ніби побачила в тобі себе, якою я була раніше.
Я тоді була іншою, молодою...
Перше кохання – з тобою.
Це все – в минулому.
Цей проклятий Стамбул,
Що не може насититися болем...[3, с. 25]

Місто має свій запах і смак. Героям п'єси воно пахне липою, але на смак – гірке:

Давай-но знайдемо у серці цього міста,
Яке пахне липою,
Коханого цієї дівчини [3, с. 18]
Ці береги, ці вулиці,
Цей час – все тісне.
Стамбул гіркий, раки (горілка) – зачарована
Аж до смерті [3, с. 28]
Стамбуле, смерть моя![3, с. 28]...

У п'єсі привертає увагу семантика темряви. У місті немає світлого дня, світлої миті, яка б радувала героїв. Завжди темно. Саме барвою темноти автор передає жах, відчай, відчуття трагедії буття, руйнацію усталених понять, релігійної моралі, трагічні психологічні катаклізми й конфлікти:

...Цієї ночі смітник міста
Пригорне до себе два тіла.
Стамбул буде проводити
Тих, хто пішов з життя [3, с. 22].

Завтра знову стане темно
В Стамбулі і в світі.
Хтось прокинеться вранці,
А хтось – вже ніколи [3, с. 37].

Поряд продавці, люд. Темно. Дівчина натискає на кнопки. По обличчю видно, що вона страждає від великого душевного болю. Трохи чекає, починає розмовляти [3, с. 23].

Образ міста, яке змалював Озен Юла, лякає, відштовхує, неприваблівні картини міста викликають огиду і спротив. Його герої неминуче втягнуті у світові урбанізаційні процеси, вони назавжди вирвалися зі звичайної атмосфери, опинилися на порозі радикальних суспільних змін, що супроводжуються неминучим психологічним дискомфортом, внутрішнім конфліктом. Місто – чужий часопростір для героїв п'єси. Герої зазнають певної деілюзії міста. Силуети п'єси змушують героїв відчути контраст між мрією про місто, його романтичним ідеалом, і жорстокою реальністю. Озен Юла створив надзвичайно неординарні урбаністичні картини Стамбула, які наштовхують на роздуми про негативний вплив урбаністичних процесів на життя Туреччини.

Список використаної літератури

1. Севрук О. Урбаністичний простір у романах Юрія Андруховича / О. Севрук // Слово і час. – 2010. – № 3. – С. 70-80. **2**. **Халимоненко Г. І.** Історія турецької літератури / Г. І. Халимоненко. – К: КП Редакція журналу "Дім, сад, город", 2009. – 544 с. 3. **Yula Ö.** Toplu oyunları 2 / Ö. Yula. – İstanbul: Mitos boyutları, 2007. – 172 s.

Прушковська І. В. Урбаністична тема в турецькому літературному контексті: П'єса "Стамбул білий, горілка кольорова"

Стаття присвячена урбаністичній тематиці в турецькому літературному контексті. Автор аналізує п'єсу турецького драматурга Озена Юли "Стамбул білий, горілка кольорова" на предмет урбаністичних топосів і образів. Розглянуто семантичні елементи образу Стамбула, вперше інтерпретуються українською мовою елементи п'єси.

Ключові слова: урбаністична, турецька драматургія, образ Стамбула.

Прушковская И. В. Урбанистическая тема в турецком литературном контексте: Пьеса "Стамбул белый, водка разноцветная"

Статья посвящена урбанистической тематике в турецком литературном контексте. Автор анализирует пьесу турецкого драматурга Озена Юлы "Стамбул белый, водка разноцветная" на предмет урбанистических топосов и образов. Рассмотрены семантические

элементы образа Стамбула, впервые интерпретируются на украинском языке элементы пьесы.

Ключевые слова: урбанистическая, турецкая драматургия, образ Стамбула.

Prushkovska I. V. An Urbanism Theme is in the Turkish Literary Context: Play "Istanbul is White, Vodka Varicoloured"

The article is devoted to an urbanism subject in the Turkish literary context. An author analyses the play of the Turkish dramatist Ozen Yula "Istambul is white – vodka is varicoloured" for the purpose urbanism appearances. The semantic elements of appearance of Istambul are considered, the elements of play are first interpreted into Ukrainian.

Key words: urbanism, Turkish dramaturgy, type of Istanbul.

Стаття надійшла до редакції 6.09.2012 р.
Прийнято до друку 30.11.2012 р.
Рецензент – к. філол. н., доц. Негодяєва С. А.

УДК 821.161.1 – 2.09 "199/200"

Л. В. Черниенко

ЖЕНЩИНА В СОВРЕМЕННОМ ГОРОДЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОЙ ДРАМАТУРГИИ РУБЕЖА ТЫСЯЧЕЛЕТИЙ)

Я – дитя большого города,
Ожиданий и разлук.
Неназначенные проводы –
Заколдованный мой круг
Прочь развернутые лестницы –
Антология моя,
И слова усталой сплетницы
Как основа бытия.
Елена Московцева

Тема статьи находится на стыке урбанистической и гендерной проблематики, ибо, говоря о женщине в современном городе, ее городском быте, ее работе, семейных отношенях, моделях поведения, невозможно не сопоставить ее с мужчиной по тем же параметрам.

Даже при беглом взгляде на тематику современных пьес, становится ясно, что незначительная их часть **не** о городе. Примерно ¾ (а возможно, и больше) посвящено городу. Специальных филологических исследований по интересующей нас теме пока нет, хотя все серьезные